

לית לן בה.

ועוד אמר רבי יוחנן: מני שהניח לו אביו מעות הרבה — ורוצה לאבדן, ינהג כך:

ילבש בגדי פשתן,

וישתמש בכלי זכוכית,

וישכור פועלים ואל ישב עמהן.

ורצה רבי יוחנן ללמדנו בדבריו, שלא ירגיל אדם בדברים אלו, לפי שעל ידם הוא יאבד בזמן מועט הון רב.

ועתה מבארת הגמרא את הדברים:

מה שאמר רבי יוחנן **ילבש בגדי פשתן** — היינו בבגדי **כיתנא רומיתא**, כלי פשתן הבאים מרומא שדמיהם יקרים, ומתבלים במהירות.

ומה שאמר **ישתמש בכלי זכוכית** — היינו **בוזגיתא חורתא** [זכוכית לבנה, שדמיה יקרים, ונוחה להשבר].

ומה שאמר **ישכור פועלים ואל ישב עמהן**, א-2 **תרנומא**, יש להעמיד, בפועלים המנהיגים תור⁽³¹⁰⁾, את השוורים של בעל הבית, **דנפיש פסדייהו** [שמרובה הפסדם].

לפי שבזמן הגמרא, רוב עבודת הקרקעות

היתה נעשית באמצעות שוורים. ובחרישת הכרמים, ואף בשעת בצירתם, היו נעזרים בשוורים, שהיו מובילים את כלי המחרשה ואת הבורצרים בין שורות הכרמים, בעגלה המונהגת על ידי שוורים. ובשעת הבצירה היו נותנין את הענבים בעגלה.

לפיכך, אם אין הבעלים נמצאים עם הפועלים, ואינם מפקחים עליהם — יכול להגרם להם הפסד גדול, משום שאין דרך הפועלים לחוס על הכרם ועל השוורים, ומנהיגים אותם על הגפנים ועל הנטיעות, והם מתקלקלין, ואף השוורין נסחבין ונשברים.

שנינו במשנתנו: מצא כסות, **שוטחה לצורכה אבל לא לכבודו וכו'.**

איבעיא להו: אם רוצה המוצא לשטוח את הכסות גם לצורכו וגם לצורכה — מאי? האם מותר לו לעשות כך או אסור?⁽³¹¹⁾

תא שמע רביה ממה ששנינו במשנתנו: **שוטחה לצורכה.**

ומשמע שרק לצורכה — אי, אכן מותר לו לשוטחה.

הא לצורכו ולצורכה — לא ישטחנה!

אימא סיפא: אבל לא ישטחנה לכבודו.

דחיישינן שמא יניחנה שטוחה יותר מדי עד שתתקלקל.

והר"ן בחידושו כתב, דלהכי התירו בכלי כסף ונחושת, לפי שאם לא היה משתמש, היו מעלים חלודה, וצריך טורח מרובה להסירה, וכיון שלא הטריחו חכמים באבידה יותר מדי, לכן התירו למוצא להשתמש בהם. אבל בכסות,

310. כך גרס רש"י. ורבינו חננאל גרס "בתוורי", דהיינו הפועלים המנהיגים את השוורים.

311. הקשו הראשונים, מאי אבעיא להו, הרי התירו במשנה לקרוא בספרים, ולהשתמש בכלי כסף ונחושת, אף שעושה זאת גם לצרכו! ותירצו התוס', דדוקא בשיטוח אבעיא להו,

ומוכח מכאן, שלצרכו ולצרכה — אסור!

ודוחה הגמרא: אכן אפשר לומר שלצרכו ולצרכה מותר, ושאני התם, כשנזדמנו לו אורחים, שאז אסור לו לשוטח אף לצורכה בלבד, משום דעל ידי ששוטח כשיש אצלו אורחים — מקלא קלי לה [כאילו שורף הוא אותה].

ובמה הוא שורפה?

אי משום עינא, שעל ידי כך תשלוט בה עין הרע של האורחים. (313)

אי משום גנבי, שמא יגנבוה האורחים.

תא שמע ראייה מברייתא בענין עגלה ערופה (314) שאמרה תורה "אשר לא עובד בה", והיינו, שלא נעשתה עמה עבודה:

תניא: הכניסה, את העגלה שרוצים להביאה כעגלה ערופה, לרביקה [מין מתקן שמחברים בו כמה בהמות בצואריהן זו אצל זו, והן דשות ביחד את התבואה] (315), ודשה את התבואה מאליה, ללא כוונת בעליה, עדיין אותה עגלה כשירה לצורך עגלה ערופה. (316)

ומשמע שרק לכבודו לבד, הוא דלא ישטחנה.

הא אם שוטחה לצורכה ולצרכו — שפיר דמי!

אלא, מהא, מדברי משנתנו, ליבא למשמע מינה. שהרי אין אנו יודעים אם הרישא דווקא, או הסיפא דווקא. (312)

תא שמע, ראייה מדברי הברייתא, ששינוי בה: המוצא כסות, לא ישטחנה, לא על גבי מטה, ולא על גבי מגוד [יתד, קולב] לצרכו. אבל ישטחנה על גבי מטה ועל גבי מגוד — לצרכה.

ואם נזדמנו לו אורחים, לא ישטחנה באותה שעה שהם מתארחים אצלו, לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד, בין לצרכו ובין לצורכה!

וסוברת עתה הגמרא, שהטעם לכך שאם נזדמנו לו אורחים לא ישטחנה אף לצרכה, הוא משום שעל ידי השטיחה הרי הוא מתכבד בגלימא, והרי זו שטיחה לצרכו ולצרכה.

שכוחה של עין הרע הוא להרוס באמצעות כוח רוחני דברים גשמיים מוצקים. אך הכל הוא בגזירה משמים, ואם לא נגזר על הדבר להאבד, לא יכול שום כח בעולם לאבדו.

314. שחייבים להביא אותה זקני העיר, באם נמצא אדם הרוג סמוך לעירם ואין ידוע מי הרגו.

315. כך כתב רש"י. אבל הר"ח כתב, שפירוש "לרביקה" — לפטמה. ומש"ה כשרה, דלא ניחא ליה בדישתה, שהרי היא מכחישתה.

316. כך פירש רש"י, דמיירי לענין עגלה ערופה.

שאינ צריך אלא שיטוח בעלמא, אפשר שהתירו רק לצרכה. ומה שהתירו לקרוא בספרים, היינו משום דמצוה שאני, דאנן סהדי דבאופן כזה ניחא ליה.

312. זה לשון רש"י במסכת שבת [קכא א]: "ודאי מתניתין לאו כולה דווקא, אלא חדא מינייהו דווקא, או רישא או סיפא, ותנא אידך אטו ההיא, ולא ידעינן הי מינייהו דווקא דנגמר מינה".

313. ועיין בחזון איש למסכת בבא בתרא [דף יד], הובאו דבריו בספר פרקי אמונה והשקפה,

שהואיל והוא לא נתכווין שתדוש, אין בדישה זו משום עבודה לפסלה, והרי היא בכלל מה שנאמר בפרשה: "ולקחו עגלת בקר אשר לא עובד בה, אשר לא עלה עליה עול".

אבל אם היתה אמה של העגלה דשה את התבואה, והכניס את העגלה בשביל שתינק מאמה, ואף תדוש עמה בשעת היניקה — פסולה.

והא הכא, כשהכניסה בשביל שתינק ותדוש, דלצורכו ולצורכה הוא, שהרי הכניס את העגלה גם לצרכה, בשביל שתינק, וגם לצרכו, בשביל שתדוש, וקתני שהרי היא פסולה, כיון שזה נחשב שעבד בה! (317)

ודוחה הגמרא: שאני התם, דאמר קרא: "אשר לא עבד בה" — משמע, מכל מקום, אף אם זה היה גם לצרכה.

ומקשינן: אי הכי, אפילו ברישא, שלא נתכוון שתדוש, נמי תיפסל!

ומתריצין: הא, הרישא, לא דמיא אלא להא דתנן לגבי פרה אדומה, שנאמר בה "אשר לא עלה עליה עול": אם שכך [נעמד] עליה עוף, שלא מדעת הבעלים — כשירה, שאין

זה נחשב שעלה עליה עול.

אבל אם עלה עליה זכר, אף שהיה זה שלא מדעת הבעלים — פסולה.

מאי טעמא? כדברי רב פפא.

דאמר רב פפא: אי הוה כתיב בעגלה ערופה "אשר לא עובד", ואף הוה קרינן כך: "עובד", הוה אמינא, שאפילו אם נעשתה בה עבודה ממילא, שלא מדעתו, פסולה.

ואי כתיב "עבד", וקרינן "עבד", הוה אמינא, שאינה נפסלת — עד דעבד בה איהו [עד שעבד בה הוא בעצמו, מדעתו].

אבל השתא, דכתיב "עבד", ללא וי"ו, ובקריאה קרינן כאילו היה כתוב "עובד", בעינן שיהיה "עובד" — דומיא ד"עבד". והיינו, מה עבד בה הוא — דניחא ליה, אף כשעובד בה מאליו, נפסלת דווקא היכא דניחא ליה.

ולכן, כששכן עליה עוף, שאין לו בכך שום תועלת, ואין זה נוח לו, אינה נפסלת בכך.

אבל כשעלה עליה זכר, שמרויח הבעלים מכך, לפי שרוצה הוא שתתעבר פרתו, (318)

317. הרדב"ז [הובא בשטמ"ק] הקשה, היאך הגמרא רוצה לפשוט ממונא מאיסורא?

ותירץ, שהגמרא אכן היתה יכולה לדחות כך, אלא שאמת מתרץ, דלא קשיא כלל. עוד כתב, שדין ממון כאבידה, שאין בו הוצאה מזה ונתינה לזה, שפיר אפשר ללמוד מאיסורא.

318. הקשו הראשונים, הא ודאי שלא ניחא ליה בהא, שהרי על ידי כך נפסלת פרתו מלשמש

אבל תוס' הביאו, דבתוספתא תני לה גבי פרה אדומה.

ובחזו"א [פרה סימן ב' סקי"ד] הקשה על שיטת רש"י, הרי עגלה ערופה נפסלת רק במשיכה, ולא בשאר עבודות, ואם כן, הכא שדשה ברגליה, ולא נתן עליה שום משא, למה תיפסל?

וכתב, דצ"ל שמדובר שהניח כלי דישה עליה. או שנאמר, שגם משיכה לדוש נחשבת משיכה.

הרי היא נפסלת.

— מפחיתן [פוגמן].

ואם כן, הרישא של הברייתא, שמדובר בה שהעגלה דשה, אבל אין בעליה רוצה בכך, דומה למקרה ששכן עליה עוף, שאין מזה לבעליה כל תועלת, ולכן אין העגלה נפסלת בכך.

מצא כלי זהב וכלי זכוכית, לא יגע בהן — עד שיבא אליהו.

שנינו במשנתנו: כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן וכו'.

בדרך שאמרו שצריך המוצא לטפל באבידה שנשתהו בעליה מלדרשה — כך אמרו אף בפקדון, שצריך הנפקד לטפל בו.

תנו רבנן: המוצא כלי עץ, ונשתהו הבעלים מלדרשם, משתמש בהן המוצא — בשביל שלא ירקבו (319).

ותמהינן: פקדון — מאי עבדתיה גביה [מה מעשהו של הנפקד אצל הפקדון]? היאך מותר לו להשתמש בו? יבואו בעלי הפקדון — ויטפלו בו!

ואם מצא כלי נחושת, משתמש בהן אף בחמין, ולא רק בצונן. אבל לא ישתמש בהם על ידי שיתנם על האור [האש] לחמם בהם דבר מה, מפני שהוא משחיקן על ידי כך [ומה ששנינו שמשתמש בהן בחמין, היינו שהוחמו על האש בכלי אחר].

אמר רב אדא בר חמא אמר רב ששת: מדובר בפקדון שהלכו בעליהן למדינת הים, ואינם יכולים לטפל בו, ולכן על הנפקד לטפל בו כבאבידה.

מצא כלי כסף, משתמש בהן דווקא בצונן. אבל לא ישתמש בהן בחמין, מפני שהשימוש בחמין משחירן.

שנינו במשנתנו: מוצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול — הרי זה לא יטול.

מצא מגריפות [שגורפין בהן מן האש] וקרדומות, משתמש בהן בדבר רך, אבל לא בדבר קשה, מפני שהשימוש בהן בדבר קשה

מנחני מילי?

דתנו רבנן: ממה שכתוב בפרשת אבידה: "והתעלמת", משמע שישנם פעמים שאתה מתעלם מהאבידה.

ומזה שכתוב באותה פרשה "לא תוכל

כפרה אדומה, שדמיה מרובים!

ותירצו, דכיון שאילו לא היתה נפסלת, מהאי טעמא שהזכרנו, שאין רצונו שתיפסל, הרי מטעם זה גופא הוא ניחא ליה שתתעבר, כיון שאינה נפסלת, ולכן חשיב נחותא, ואינה כשרה לפרה אדומה.

בדברים אחרים?
וכתב, דרצה לומר שישתמש בהן רק מעט, כדי שלא ירקבו. אבל לא ישתמש הרבה, משום שכלי עץ נוחין להתקלקל על ידי שימוש. והכי איתא בשו"ע: "מצא כלי עץ, משתמש בהן לצרכן מעט". וכתב שם הב"ח, שלהוציאן מריקבון די בשימוש מועט. ואם ישתמש בהן יותר, ייחשב שמשתמש לצרכו.

319. יש שהעיר, מה טעם הזכיר התנא כאן את הטעם למה ישתמש בהן, מה שלא הזכיר

להתעלם" משמע שישנם פעמים שאי אתה מתעלם.

הא כיצד? היאך יתכן שמותר למוצא להתעלם מהאבידה?

ומביאה הברייתא שלש אפשרויות לכך:

א. אם היה המוצא כהן, והוא, האבידה, נמצאת בבית הקברות [וכהן אסור ליטמא למתים],

ב. או שהיה המוצא אדם זקן, ואינה לפי כבודו להשיב את האבידה,

ג. או שהיתה המלאכה שלו, של המוצא, שעוסק בה עתה, מרובה משווי האבידה של חבירו [כלומר, שדמי ביטול מלאכתו, שיפסידם אם יטפל במציאה, יתרים על דמי האבידה כולה],

לכך, על מקרים כגון אלו, נאמר "והתעלמת מהם".

והוינן בה: למאי, לאיזו מהאפשרויות הללו, איצטריך קרא להשמיענו שמותר להתעלם?

אילימא לענין כהן והיא בבית הקברות, הרי פשיטא שאינו צריך להשיב אבידה הנמצאת בבית הקברות!

שהרי האי, דין השבת אבידה, מצות עשה היא "השב תשיבם"⁽³²⁰⁾. ואילו האי, האיסור של כהן להיטמא למת, גם איסור לא תעשה הוא "לנפש לא יטמא", וגם מצות עשה הוא "קדושים יהיו". ופשוט הוא, שלא אתי [שלא יכול לבוא] העשה של אבידה, ודחי את לא תעשה ועשה של טומאת כהן!⁽³²¹⁾

ותו, ועוד, אף לו היה באיסור טומאת כהנים רק לא תעשה, מכל מקום, הרי לא דחינן איסורא, את איסור טומאת הכהנים — מקמי

320. הקשו הראשונים, הרי בכהאי גוונא, שהאבידה מונחת במקומה והוא נמנע מלהשיבה, אינו עובר אלא בלא תעשה ד"לא תוכל להתעלם", כדאמרינן לעיל: "המתין לה עד שנתיאשו הבעלים, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד"!

ותירץ הרמב"ן, שאף שאינו עובר על "השב תשיבם" עד שתבא לידו, מכל מקום, כיון שאם החזירה קיים מצות השב תשיבם, חשיב ליה עשה לדחות טומאת כהנים, אי לאו שטומאת כהנים הוי עשה ולא תעשה. [וכתב בקובץ הערות, שמדבריו למדנו, שמה שעשה דוחה לא תעשה, לא כדי שלא יבטל מצות עשה הוא, אלא קיום המצוה הוא שדוחה. עיי"ש].

אבל הר"ן והנמו"י כתבו, שאכן כל שרואה אבידה והולך לו, עובר בעשה ולא תעשה. והאי

דאמרינן לעיל שאינו עובר אלא בלא תוכל להתעלם, היינו טעמא לפי שהמתין לה, ולא הניחה באבידתה, ועדיין היה יכול להשיבה ולקיים בה מצות עשה דהשבה — עד שלבסוף נתיאשו הבעלים.

321. הקשו הראשונים, אף אם לא היה אלא לא תעשה בלבד, היכי דחי עשה דהשבת אבידה את לאו דטומאה, הא קיימא לן שאין עשה דוחה לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת וסדין בציצית, דבעידנא דמיעקר לאו — מיקיים עשה, אבל כאן, כי מיטמא — עבר בלאו, והעשה מתקיים רק כשמחזיר לבעלים! ואף אם האבידה עומדת בפתח בית הקברות, שמיד שמיטמא נוטלה, מכל מקום אינו מקיים העשה עד שמשביה לבעלים! [והרמב"ן כתב, דלרווחא דמילתא מקשה הגמרא

אם הגיע סוף שנת השמיטה. ומבטיחנו הכתוב, שאף שהמלווים יוותרו על החובות שחייבים להם, לא ייעשו אביונים מחמת זה. אלא אדרבה, "כי ברך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה לרשתה".

אלא שאם כן, מהו שאמר הכתוב "בך"? די היה לכתוב "אפס כי לא יהיה אביון"! אלא, אנו דורשים שכך מלמדנו הכתוב: לא יהיה בך, בעצמך, אביון. שלא תביא את עצמך לידי עניות. ולכן, **שלך קודם לשל כל אדם**, ואינך מצווה להציל ממונו של אחר, אם תפסיד על ידי כך.

[מלפני] **ממונא**, מצות השבת אבידה. (322)

ואלא מה נאמר, שבא המקרא "והתעלמת" ללמדנו למקרה השני שהוזכר בכרייתא, שהיה **שלו מרובה משל חברו**, שאינו חייב אז להשיב?

הרי דין זה — **מדרב יהודה אמר רב נפקא**:

ב-ל דאמר רב יהודה אמר רב: כתוב: "אפס כי לא יהיה בך אביון". ופשוטו של מקרא מדבר בענין שמיטת כספים בשביעית, שאסרה תורה על המלוה לתבוע את חובו

הגבתו נפטר נפטר השואל מחיוב תשלומין, ומתקיים העשה דהשבה.

עוד אפשר שיהיה בעידנא, באופן שראובן הפקיד חפץ אצל שמעון לזמן מסויים, ובתוך הזמן אבד החפץ באונס באופן שפטור הנפקד מלשלם, ועתה כשמוצא שמעון את החפץ, מיד כשבא לידו מקיים מצות השבת אבידה, שהרי הוא שומר, וידו כיד הבעלים.

322. הרמב"ן מבאר, כיון שאפילו אם היה בעל אבידה כהן, היא עצמו אינו רשאי להטמא לה כדי להשיבה אליו, ואם כן, היאך יטמא הכהן המוצא אבידה בשבילה? והרי אם באו הבעלים של האבידה ואמרו שאינם חפצים בהשבתה, אין כלל למצות העשה, הלכך לא דחינן מצות עשה של איסור הטומאה משום מצוה אחרת שבמומן, לפי שאם הפקיר בעליו ממונו, פטור זה המוצא מאותה מצוה, שהרי המאבד חייב הוא לומר כן ["איני רוצה בהשבתה"] כדי שלא יטמא הכהן המוצא, ששניהם, המאבד והמוצא חייבים בכבודו של מקום, והתורה אמרה להחזיר אבידה לחברו, ולכבד אביו בממונו, ולא לעבור על המצוות, ודמיה לה היא דגרסינן בכתובות: אימר

[הכי].

ותירץ הר"ן, דאף כאן, בשעה שעבר על הלאו — מתקיים העשה. שהרי בשעת עקירת הלאו הוא מתעסק במצות השבה, ואף שלא גמר אז את המצוה, מה בכך, הרי גם במילה אין המצוה נגמרת עד הפריעה, דהא קיימא לן "מל ולא פרע — כאילו לא מל!" ולא ממעטינן אלא כי ההיא דקציצת בהרת, שבשעה שקוצץ בהרתו אינו מתעסק בגופה של מצוה, דהיינו עבודה, אלא במכשיריה.

ובנמוקי יוסף דחה סברא זו, דלא דמי למילה. דבמילה, כל מה שנעשה — הוא גוף המצוה עצמה, ואם לא גמרה, נעשית רק חצי מצוה. מה שאין כן גבי השבת אבידה, שעיקר המצוה היא ההשבה לבית הבעלים, ושאר הטרחה שבנטילתה והבאתה דמו למכשירי מצוה. [ועיי' בנודע ביהודה אהע"ז תניינא סימן קמ"א, שכתב שנחלקו אם התחלת המצוה דוחה את הלאו, ואם כן הוי בעידניה, או שגמר המצוה דוחה].

והגרעק"א כתב, שיש אפשרות שקיום העשה דהשבת אבידה ודחיית הלאו דטומאה יהיו בעידנא ממש, כגון שהחפץ אבד מיד השואל, והמשאל מצאו בבית הקברות, שמיד עם